

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 29ης Φεβρουαρίου 2024*

«Προδικαστική παραπομπή – Γεωργία – Κοινή γεωργική πολιτική – Στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) – Προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Κανονισμός (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 – Άρθρο 7 – Διοικητικά μέτρα και κυρώσεις – Κανονισμός 1306/2013 – Άρθρα 54 και 56 – Κατ’ εξουσιοδότηση κανονισμός 640/2014 – Άρθρο 35 – Ανάκτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών επιχειρούμενη εις βάρος προσώπων που έχουν συμπράξει στην πραγμάτωση της παρατυπίας – Έννοια του “δικαιούχου”»

Στην υπόθεση C-437/22,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Riigikohus (Ανώτατο Δικαστήριο, Εσθονία) με απόφαση της 1ης Ιουλίου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Ιουλίου 2022, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης κατά των

R.M.,

E.M.,

παρισταμένης της:

Eesti Vabariik (Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Arabadjiev, πρόεδρο τμήματος, T. von Danwitz, P. G. Xuereb (εισηγητή), A. Kumin και I. Ziemele, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Kriisa,

* Γλώσσα διαδικασίας: η εσθονική.

- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Maertens, επικουρούμενη από τον P. Biering, advokat,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την F. Blanc, την E. Randvere και τον A. Sauka,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 26ης Οκτωβρίου 2023,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7 του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1995, σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ 1995, L 312, σ. 1), του άρθρου 54, παράγραφος 1, και του άρθρου 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 549, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 130, σ. 7), καθώς και του άρθρου 35, παράγραφος 6, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 640/2014 της Επιτροπής, της 11ης Μαρτίου 2014, για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου και τους όρους απόρριψης ή ανάκτησης πληρωμών καθώς και τις διοικητικές κυρώσεις που εφαρμόζονται στις άμεσες ενισχύσεις, τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης και την πολλαπλή συμμόρφωση (ΕΕ 2014, L 181, σ. 48).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ποινικής δίκης κινηθείσας στην Εσθονία κατά των R.M. και E.M., οι οποίοι κατηγορούνται, ο μὲν πρώτος ως αυτουργός σε τρεις περιπτώσεις απάτης σχετικής με επιδοτήσεις υπέρ της Χ ΟΥ (στο εξής: εταιρία Χ), η δε δεύτερη ως συναυτουργός σε δύο από τις απάτες αυτές.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός 2988/95

- 3 Η τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 2988/95 έχει ως εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι η αποτελεσματική καταπολέμηση της απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων των Κοινοτήτων απαιτεί την καθιέρωση ενός κοινού νομικού πλαισίου σε όλους τους τομείς που καλύπτονται από τις κοινοτικές πολιτικές».

4 Το άρθρο 1 του κανονισμού ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θεσπίζονται γενικοί κανόνες σχετικά με ομοιογενείς ελέγχους, καθώς και με διοικητικά μέτρα και κυρώσεις για τις παρατυπίες βάσει του κοινοτικού δικαίου.

2. Παρατυπία συνιστά κάθε παράβαση διάταξης του κοινοτικού δικαίου που προκύπτει από πράξη ή παράλειψη ενός οικονομικού φορέα, με πραγματικό ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο γενικός προϋπολογισμός των Κοινοτήτων ή προϋπολογισμός διαχειριζόμενος από τις Κοινότητες, είτε με τη μείωση ή ματαίωση εσόδων που προέρχονται από ίδιους πόρους που εισπράττονται απευθείας για λογαριασμό της Κοινότητας, είτε με αδικαιολόγητη δαπάνη.»

5 Το άρθρο 2 του κανονισμού ορίζει τα εξής:

«1. Οι έλεγχοι και τα διοικητικά μέτρα και κυρώσεις θεσπίζονται μόνον εφόσον απαιτούνται για την εξασφάλιση της ορθής εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου. Πρέπει να εξασφαλίζουν αποτελεσματική, σύμμετρη και αποτρεπτική προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Κοινοτήτων.

[...]

3. Οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου προσδιορίζουν τη φύση και την έκταση των διοικητικών μέτρων και κυρώσεων που απαιτούνται για την ορθή εφαρμογή των συγκεκριμένων κανόνων ανάλογα με τη φύση και τη σοβαρότητα της παρατυπίας, του παρασχεθέντος πλεονεκτήματος ή του αποκτηθέντος οφέλους και του βαθμού ευθύνης.

4. Με την επιφύλαξη του εφαρμοστέου κοινοτικού δικαίου, οι διαδικασίες εφαρμογής των κοινοτικών ελέγχων, μέτρων και κυρώσεων διέπονται από το δίκαιο των κρατών μελών.»

6 Το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο διευκρινίζει το περιεχόμενο της κατά το άρθρο 2 έννοιας των «διοικητικών μέτρων», έχει ως εξής:

«1. Κάθε παρατυπία συνεπάγεται, κατά γενικό κανόνα, την αφαίρεση του αδικαιολογήτως αποκτηθέντος οφέλους:

- με την υποχρέωση καταβολής των οφειλομένων ή επιστροφής των αδικαιολογήτως εισπραχθέντων ποσών,
- με την ολική ή μερική κατάπτωση της εγγύησης που έχει συσταθεί για την υποστήριξη της αίτησης παρασχεθέντος οφέλους ή για την είσπραξη προκαταβολής.

[...]

4. Τα μέτρα του παρόντος άρθρου δεν θεωρούνται κυρώσεις.»

7 Το άρθρο 5 του κανονισμού 2988/95, το οποίο διευκρινίζει το περιεχόμενο της έννοιας των «διοικητικών κυρώσεων» του άρθρου 2, ορίζει, στην παράγραφο 1, ότι οι εκ προθέσεως ή εξ αμελείας παρατυπίες μπορούν να επισύρουν τις διοικητικές κυρώσεις που προβλέπει η διάταξη αυτή, μεταξύ άλλων, την καταβολή διοικητικού προστίμου.

8 Το άρθρο 7 του κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Τα κοινοτικά διοικητικά μέτρα και κυρώσεις μπορούν να επιβάλλονται στους οικονομικούς φορείς που προβλέπονται στο άρθρο 1, δηλαδή στα φυσικά ή νομικά πρόσωπα καθώς και στις λοιπές οντότητες, στις οποίες το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει ικανότητα δικαίου, τα οποία διέπραξαν την παρατυπία. Επικουρικώς, τα εν λόγω μέτρα μπορούν να επιβάλλονται και στα πρόσωπα που έχουν συμπράξει στην πραγμάτωση της παρατυπίας καθώς και σε εκείνα που φέρουν την ευθύνη για την παρατυπία ή όφειλαν να αποτρέψουν τη διάπραξή της.»

Ο κανονισμός 1306/2013

9 Η αιτιολογική σκέψη 39 του κανονισμού 1306/2013 είχε ως εξής:

«Για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων του προϋπολογισμού της [Ευρωπαϊκής Ένωσης], τα κράτη μέλη λαμβάνουν μέτρα ώστε να βεβαιώνονται για την πραγματική και ορθή εκτέλεση των συναλλαγών που χρηματοδοτούνται από [το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)]. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να προλαμβάνουν, να ανιχνεύουν και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά κάθε παρατυπία ή μη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που διαπράττεται από τους δικαιούχους. Για τον σκοπό αυτό, θα πρέπει να εφαρμόζεται ο [κανονισμός 2988/95]. Σε περιπτώσεις παράβασης της τομεακής γεωργικής νομοθεσίας, εφόσον δεν προβλέπονται σε νομοθετικές και μη νομοθετικές πράξεις της Ένωσης λεπτομερείς κανόνες για διοικητικές κυρώσεις, τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιβάλλουν αποτελεσματικές, αποτρεπτικές και αναλογικές εθνικές κυρώσεις.»

10 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', του κανονισμού, ως «παρατυπία», κατά την έννοια του κανονισμού, νοείτο η οριζόμενη στο άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού 2988/95.

11 Το άρθρο 54 του κανονισμού 1306/2013, υπό τον τίτλο «Κοινές διατάξεις», προέβλεπε τα ακόλουθα:

«1. Για κάθε αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό [...] ως επακόλουθο παρατυπίας ή αμέλειας, τα κράτη μέλη ζητούν ανάκτηση από τον δικαιούχο εντός 18 μηνών αφότου εγκριθεί και, κατά περίπτωση, παραληφθεί από τον οργανισμό πληρωμών ή τον αρμόδιο για την ανάκτηση φορέα, έκθεση ελέγχου ή ανάλογο έγγραφο όπου διαπιστώνεται ότι έχει διαπραχθεί παρατυπία. Τα αντίστοιχα ποσά καταγράφονται κατά τη στιγμή της αίτησης ανάκτησης στο βιβλίο οφειλετών του οργανισμού πληρωμών.

[...]

3. Σε δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις, τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να μη συνεχίσουν τη διαδικασία ανάκτησης. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να ληφθεί μόνο στις ακόλουθες περιπτώσεις:

[...]

β) εάν η ανάκτηση είναι αδύνατη λόγω αφερεγγυότητας του οφειλέτη ή των προσώπων που φέρουν τη νομική ευθύνη για την παρατυπία, η οποία αφερεγγυότητα έχει διαπιστωθεί και αναγνωριστεί σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του σχετικού κράτους μέλους.

[...]»

- 12 Το άρθρο 56 του ίδιου κανονισμού, υπό τον τίτλο «Ειδικές διατάξεις για το ΕΓΤΑΑ», προέβλεπε στο πρώτο εδάφιο τα εξής:

«Σε περίπτωση διαπίστωσης παρατυπίας ή αμέλειας στις πράξεις ή στα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, τα κράτη μέλη επιβάλλουν δημοσιονομικές προσαρμογές ακυρώνοντας το σύνολο ή μέρος της αντίστοιχης ενωσιακής χρηματοδότησης. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη το είδος και τη σοβαρότητα των παρατυπιών που διαπιστώνονται καθώς και το επίπεδο της οικονομικής ζημίας που υφίσταται το ΕΓΤΑΑ.»

- 13 Το άρθρο 58 του κανονισμού 1306/2013, υπό τον τίτλο «Προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης», προέβλεπε στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν, στο πλαίσιο της [κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ)], όλες τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις και λαμβάνουν όλα τα άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, και ιδίως για τα εξής:

[...]

ε) την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών με τους τόκους και, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, την κίνηση νομικών διαδικασιών προς τον σκοπό αυτό.»

- 14 Το επιγραφόμενο «Σχετικοί δικαιούχοι» άρθρο 92 του κανονισμού προέβλεπε στο πρώτο εδάφιο τα εξής:

«Το άρθρο 91 εφαρμόζεται στους δικαιούχους που λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις δυνάμει του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 608)], ενισχύσεις δυνάμει των άρθρων 46 και 47 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 922/72, (ΕΟΚ) αριθ. 234/79, (ΕΚ) αριθ. 1037/2001 και (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 671)] και ετήσιες πριμοδοτήσεις δυνάμει του άρθρου 21 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β), των άρθρων 28 έως 31 και των άρθρων 33 και 34 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 487)].»

Ο κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός 640/2014

- 15 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, σημείο 1, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014 όριζε ότι ως «δικαιούχος» νοείται «ο γεωργός όπως ορίζεται στο άρθρο 4 παράγραφος στοιχείο α) του [κανονισμού 1307/2013] και αναφέρεται στο άρθρο 9 του εν λόγω κανονισμού, ο δικαιούχος που υπέχει υποχρεώσεις πολλαπλής συμμόρφωσης κατά την έννοια του άρθρου 92 του [κανονισμού 1306/2013] και/ή ο δικαιούχος που λαμβάνει στήριξη αγροτικής ανάπτυξης σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 10 του [κανονισμού (ΕΕ) 1303/2013 του

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 [του Συμβουλίου] (ΕΕ 2013, L 347, σ. 320)]».

- 16 Το άρθρο 35 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού, υπό τον τίτλο «Μη συμμόρφωση προς τα κριτήρια επιλεξιμότητας εκτός από το μέγεθος της έκτασης ή τον αριθμό των ζώων, τις δεσμεύσεις ή τις λοιπές υποχρεώσεις», προέβλεπε στην παράγραφο 6 τα εξής:

«Στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται ότι ο δικαιούχος δηλώνει ψευδή στοιχεία προκειμένου να λάβει ενίσχυση ή δεν δηλώνει τα απαραίτητα στοιχεία λόγω αμελείας, η στήριξη δεν καταβάλλεται ή ανακτάται εξ ολοκλήρου. Επιπλέον, ο δικαιούχος αποκλείεται από το ίδιο μέτρο ή είδος δράσης για το ημερολογιακό έτος της διαπίστωσης καθώς και για το επόμενο.»

Ο κανονισμός 1303/2013

- 17 Κατά το επιγραφόμενο «Ορισμοί» άρθρο 2 του κανονισμού 1303/13, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2018 (ΕΕ 2018, L 193, σ. 1):

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

- 10) “δικαιούχος”: δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας ή φυσικό πρόσωπο που έχει την ευθύνη για την έναρξη ή την έναρξη και την εφαρμογή πράξεων· και

α) στο πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων, ο φορέας που λαμβάνει την ενίσχυση, με εξαίρεση την περίπτωση όπου η ενίσχυση ανά επιχείρηση ανέρχεται σε λιγότερα από 200 000 [ευρώ], περιπτώσεις για τις οποίες το οικείο κράτος μέλος μπορεί να αποφασίσει ότι δικαιούχος είναι ο φορέας που χορηγεί την ενίσχυση, με την επιφύλαξη των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1407/2013 [της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (ΕΕ 2013), L 352, σ. 1)], (ΕΕ) αριθ. 1408/2013 [της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (“de minimis”) στον γεωργικό τομέα (ΕΕ 2013, L 352, σ. 9)] και (ΕΕ) αριθ. 717/2014 της Επιτροπής [της 27ης Ιου[ν]ίου 2014, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας στους τομείς της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (ΕΕ 2014, L 190, σ. 45)]· και

β) στο πλαίσιο των χρηματοοικονομικών μέσων σύμφωνα με το δεύτερο μέρος τίτλος IV του παρόντος κανονισμού, ο φορέας που εφαρμόζει το χρηματοοικονομικό μέσο ή το Ταμείο Χαρτοφυλακίου, κατά περίπτωση·

[...]».

Ο κανονισμός 1307/13

- 18 Το άρθρο 4 του κανονισμού 1307/13, το οποίο τιτλοφορείται «Ορισμοί και σχετικές διατάξεις», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) ως “γεωργός” νοείται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η ομάδα φυσικών ή νομικών προσώπων, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος που προσδίδει το εθνικό δίκαιο στην ομάδα και τα μέλη της, που διαθέτει εκμετάλλευση ευρισκόμενη στο εδαφικό πεδίο των Συνθηκών, όπως ορίζεται στο άρθρο 52 ΣΕΕ σε συνάρτηση με τα άρθρα 349 και 355 ΣΛΕΕ, και ασκεί γεωργική δραστηριότητα·

[...]».

Το εσθονικό δίκαιο

- 19 Κατά το άρθρο 38¹, παράγραφος 2, του kriminaalmenetluse seadustik (κώδικα ποινικής δικονομίας), δημόσια αρχή δύναται, στο πλαίσιο ποινικής δίκης, να δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής για την αναγνώριση απαιτήσεως δημοσίου δικαίου, εάν η γενεσιουργός αιτία της εν λόγω οφειλής στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στα ίδια ουσιαστικά στοιχεία τα οποία στοιχειοθετούν την αξιόποινη πράξη που αποτελεί αντικείμενο της ποινικής δίκης.

- 20 Το άρθρο 111 του Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus (νόμου περί εφαρμογής της ΚΓΠ, RT I 2014, 3), το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανάκτηση της επιδότησης», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Εάν, μετά την εκταμίευση της επιδοτήσεως, διαπιστωθεί ότι, λόγω παρατυπίας ή αμέλειας, το σχετικό χρηματικό ποσό έχει καταβληθεί αχρεωστήτως, ιδίως δε ότι δεν χρησιμοποιήθηκε για τον σκοπό για τον οποίο χορηγήθηκε, η επιδότηση ανακτάται εν όλω ή εν μέρει από τον δικαιούχο της επιδοτήσεως, ιδίως από τον δικαιούχο που έχει επιλεγεί στο πλαίσιο διαδικασίας επιλογής, υπό τις προϋποθέσεις και βάσει των προθεσμιών που προβλέπονται στους κανονισμούς [1303/2013 και 1306/2013] ή σε λοιπούς συναφείς κανονισμούς της Ένωσης.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 21 Η εταιρία X καταχωρίστηκε στο εμπορικό μητρώο στην Εσθονία στις 7 Νοεμβρίου 2005 και διαγράφηκε από αυτό στις 20 Ιουνίου 2019, κατόπιν της συγχωνεύσεώς της με την Y OÜ (στο εξής: εταιρία Y). Ο R.M. υπήρξε διαχειριστής της εταιρίας X μέχρι τις 18 Δεκεμβρίου 2015 και ακολούθως κατέστη εντολοδόχος της εταιρίας. Η σύζυγός του E.M. υπήρξε διαχειρίστρια της εν λόγω εταιρίας από τις 18 Δεκεμβρίου 2015 μέχρι τη διαγραφή της εταιρίας από το εμπορικό μητρώο.
- 22 Με απόφαση του Viru Maakohtus (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου Viru, Εσθονία) της 15ης Μαρτίου 2021, ο R.M. καταδικάστηκε, μεταξύ άλλων, για τρεις περιπτώσεις απάτης σχετικής με επιδοτήσεις. Κατά το δικαστήριο αυτό, ο R.M., ως εκπρόσωπος της εταιρίας X, είχε υποβάλει εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία στην Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet

(Υπηρεσία αρμόδια για την τήρηση γεωργικού μητρώου και την παροχή πληροφοριών, Εσθονία, στο εξής: PRIA) με σκοπό τη λήψη ενισχύσεων στο πλαίσιο των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης της Εσθονίας για τα έτη 2007 έως 2013 και για τα έτη 2014 έως 2020 (στο εξής: επίμαχες ενισχύσεις). Ως εκ τούτου, η PRIA κατέβαλε αχρεωστήτως στην εταιρία Χ συνολικό ποσό 143 737,38 ευρώ για τις επίμαχες ενισχύσεις. Πέραν του R.M., καταδικάσθηκε επίσης και η E.M., ως συναυτουργός σε δύο από τις προαναφερθείσες απάτες σχετικά με τις επιδοτήσεις.

- 23 Επιπλέον, το εν λόγω δικαστήριο, δεχόμενο την παράσταση πολιτικής αγωγής της Δημοκρατίας της Εσθονίας, εκπροσωπούμενης από την PRIA, με αίτημα την αναγνώριση απαιτήσεως δημοσίου δικαίου, υποχρέωσε τους R.M. και E.M. να καταβάλουν στο εν λόγω κράτος μέλος το ποσό των επίμαχων ενισχύσεων, τις οποίες είχε εισπράξει αχρεωστήτως η εταιρία Χ. Συναφώς, ο R.M. υποχρεώθηκε να καταβάλει 87 340 ευρώ και η E.M. υποχρεώθηκε, αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με τον R.M., να καταβάλει τα υπόλοιπα 56 397,38 ευρώ.
- 24 Οι R.M. και E.M. άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, τόσο κατά το μέρος που τους έκρινε ένοχους για απάτες σχετικά με επιδοτήσεις όσο και κατά το μέρος που δέχθηκε την παράσταση πολιτικής αγωγής για την αναγνώριση απαιτήσεως δημοσίου δικαίου.
- 25 Με απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2021, το Tartu Ringkonnakohus (εφετείο Tartu, Εσθονία) επικύρωσε την απόφαση του Viru Maakohus (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου Viru).
- 26 Οι R.M. και E.M. άσκησαν αναιρέσεις κατά της αποφάσεως του εφετείου ενώπιον του Riigikohus (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Εσθονία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Προς στήριξη των αιτήσεων αναιρέσεως, υποστηρίζουν, μεταξύ άλλων, ότι η παράσταση πολιτικής αγωγής της Δημοκρατίας της Εσθονίας για την αναγνώριση απαιτήσεως δημοσίου δικαίου έπρεπε να κηρυχθεί απαράδεκτη, για τον λόγο ότι η ανάκτηση αχρεωστήτως εισπραχθείσας ενισχύσεως χωρεί εγκύρως εις βάρος του δικαιούχου της ενισχύσεως και μόνον. Πλην όμως, καίτοι η εταιρία Χ διεγράφη από το εμπορικό μητρώο, η εταιρία Υ υπεισήλθε στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της κατόπιν της συγχωνεύσεως των δύο αυτών εταιριών. Εντούτοις, η Δημοκρατία της Εσθονίας δεν επεδίωξε την ανάκτηση των επίμαχων ενισχύσεων από την εταιρία Υ.
- 27 Στις 20 Μαΐου 2022 το αιτούν δικαστήριο αποφάνθηκε εν μέρει επί της υπόθεσης, επικυρώνοντας αμετάκλητα την απόφαση του Tartu Ringkonnakohus (εφετείου Tartu) και εκείνη του Viru Maakohus (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου Viru), ειδικότερα κατά το μέρος που, με τις αποφάσεις αυτές, οι R.M. και E.M. είχαν κριθεί ένοχοι για απάτες σχετικές με επιδοτήσεις.
- 28 Αντιθέτως, όσον αφορά το κατά πόσον είναι δυνατόν να απαιτηθεί από τους R.M. και E.M. να επιστρέψουν τις επίμαχες ενισχύσεις, τις οποίες εισέπραξε αχρεωστήτως η εταιρία Χ, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι είναι αναγκαίο να ερωτηθεί το Δικαστήριο ως προς δύο ζητήματα.
- 29 Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν υφίσταται νομική βάση προκειμένου να απαιτηθεί από τους R.M. και E.M. να επιστρέψουν τις ενισχύσεις αυτές, λαμβανομένης υπόψη της δυσχερούς οικονομικής καταστάσεως της εταιρίας Υ, η οποία φαίνεται να εμποδίζει την τελευταία να επιστρέψει τις ενισχύσεις που εισέπραξε αχρεωστήτως η εταιρία Χ.
- 30 Εν προκειμένω, κατά το αιτούν δικαστήριο, το ΕΓΤΑΑ συνέβαλε στη χρηματοδότηση των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης της Δημοκρατίας της Εσθονίας για τα έτη 2007 έως 2013 καθώς και για τα έτη 2014 έως 2020, στο πλαίσιο των οποίων είχαν χορηγηθεί οι επίμαχες

ενισχύσεις. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο κανονισμός 1306/2013 αποτελεί τη βάση επί της οποίας στηρίζεται η ανάκτηση τέτοιων επιδοτήσεων, τούτο δε ακόμη και αν οι ενισχύσεις χορηγήθηκαν και καταβλήθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του κανονισμού αυτού.

- 31 Ειδικότερα, νομική βάση για την ανάκτηση των επίμαχων ενισχύσεων, τις οποίες εισέπραξε αχρεωστήτως η εταιρία Χ, αποτελεί το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, σε συνδυασμό με το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού και το άρθρο 35, παράγραφος 6, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 640/2014. Μολονότι οι διατάξεις αυτές δεν προβλέπουν ρητώς τη δυνατότητα να απαιτηθεί από άλλα πρόσωπα πλην του δικαιούχου να επιστρέψουν τις ενισχύσεις, η δυνατότητα αυτή προβλέπεται στο άρθρο 7 του κανονισμού 2988/95.
- 32 Συνακόλουθα, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η απάντηση στο ερώτημα κατά πόσον είναι δυνατόν να απαιτηθεί από τους R.M. και E.M. να επιστρέψουν τις επίμαχες ενισχύσεις εξαρτάται από το αν το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, και το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013, καθώς και το άρθρο 35, παράγραφος 6, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 640/2014 μπορούν να ερμηνευθούν, σε συνδυασμό με το άρθρο 7 του κανονισμού 2988/95, υπό την έννοια ότι την υποχρέωση επιστροφής των ενισχύσεων θα ήταν δυνατόν, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, να φέρουν και τα πρόσωπα τα οποία, μολονότι δεν ήταν οι δικαιούχοι των εν λόγω ενισχύσεων, συμμετείχαν στην παρατυπία που οδήγησε στην αχρεωστήτη καταβολή τους. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται, με τη σειρά της, από το αν το άρθρο 7 του κανονισμού 2988/95 έχει, στο μέτρο αυτό, άμεσο αποτέλεσμα.
- 33 Πλην όμως, κατά το αιτούν δικαστήριο, ούτε από το γράμμα του κανονισμού 2988/95 ούτε από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 7 του κανονισμού αυτού μπορούν να συναχθούν σαφή συμπεράσματα επί του εν λόγω ζητήματος.
- 34 Βεβαίως, το Δικαστήριο, με την απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2010, SGS Belgium κ.λπ. (C-367/09, EU:C:2010:648), δεν δέχθηκε ότι ο κανονισμός 2988/95 έχει άμεσο αποτέλεσμα όσον αφορά τις διοικητικές κυρώσεις που προβλέπει το άρθρο του 5, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος της διατάξεως αυτής και του άρθρου 7 του κανονισμού. Επιπλέον, από τις σκέψεις 44 έως 62 της αποφάσεως αυτής προκύπτει ότι οι κυρώσεις λόγω προσβολής των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης μπορούν να επιβληθούν στα πρόσωπα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 7 του εν λόγω κανονισμού μόνον αν στηρίζονται σε σαφή και μη αμφίσημη νομική βάση θεσπισθείσα στο επίπεδο της Ένωσης ή των κρατών μελών. Εντούτοις, η υποχρέωση επιστροφής του αχρεωστήτως εισπραχθέντος ποσού ενισχύσεως δεν συνιστά «διοικητική κύρωση», κατά την έννοια του άρθρου 5 του κανονισμού 2988/95, αλλά «διοικητικό μέτρο», κατά την έννοια του άρθρου 4 του κανονισμού. Συγκεκριμένα, η υποχρέωση αυτή αποτελεί απλώς συνέπεια της διαπιστώσεως ότι δεν τηρήθηκαν οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για τη λήψη του οφέλους που απορρέει από τη νομοθεσία της Ένωσης, με αποτέλεσμα να καθίσταται η ενίσχυση αχρεωστήτη. Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Somvaio (C-599/13, EU:C:2014:2462), ότι, δεδομένου ότι ο κανονισμός 2988/95 περιορίζεται στη θέσπιση γενικών κανόνων για τους ελέγχους και τις κυρώσεις προκειμένου να προστατευθούν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, η ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως πρέπει να γίνει βάσει άλλων διατάξεων, ήτοι, ενδεχομένως, βάσει τομεακών διατάξεων.
- 35 Κατά το αιτούν δικαστήριο, υπάρχουν πολλά στοιχεία που συνηγορούν υπέρ της ερμηνείας κατά την οποία το άρθρο 7 του κανονισμού 2988/95, σε συνδυασμό με τη σχετική τομεακή ρύθμιση που διέπει την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως, παρέχει, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, κατάλληλη νομική βάση προκειμένου να απαιτηθεί από τον R.M. και την

Ε.Μ. να επιστρέψουν τις επίμαχες ενισχύσεις. Αφενός, η υπό κρίση υπόθεση αφορά κατάσταση στην οποία η παρατυπία που οδήγησε στη χορήγηση της ενισχύσεως οφείλεται στο ότι τα πρόσωπα από τα οποία θα απαιτείτο η ανάκτηση είχαν παράσχει εκ προθέσεως εσφαλμένα στοιχεία στις εθνικές αρχές. Αφετέρου, δεν είναι δυνατή η ανάκτηση της ενισχύσεως από τον δικαιούχο της λόγω του ότι αυτός έπαυσε να υφίσταται, δεδομένου ότι η εταιρία Χ λύθηκε, ενώ η προοπτική ανακτήσεως της ενισχύσεως από τον διάδοχο του εν λόγω δικαιούχου είναι, εκ πρώτης όψεως, αβέβαιη. Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, οι R.M. και E.M. μπορούν να θεωρηθούν ως πρόσωπα που έχουν συμπράξει στην πραγμάτωση της παρατυπίας που διέπραξε η εταιρία Χ, κατά την έννοια του άρθρου 7 του κανονισμού 2988/95.

- 36 Ο ίδιος ο νομοθέτης της Ένωσης φαίνεται να θεωρεί ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι δυνατόν να απαιτηθεί να επιστρέψουν την ενίσχυση που καταβλήθηκε κατόπιν παρατυπιών στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΓΤΑΑ προγραμμάτων και πρόσωπα που δεν είναι τα ίδια οι δηλωθέντες δικαιούχοι, όπως προκύπτει, μεταξύ άλλων, από το άρθρο 54, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 1306/2013.
- 37 Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι η αποδοχή κατάστασης στην οποία η λύση ή η αφερεγγυότητα του δικαιούχου νομικού προσώπου θα καθιστούσε πάντοτε αδύνατη, κατ' ουσίαν, την ανάκτηση ενισχύσεως που καταβλήθηκε αχρεωστήτως κατόπιν παρατυπίας διαπραχθείσας εκ προθέσεως θα έθιγε σοβαρά τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης.
- 38 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι R.M. και E.M. δεν ήταν μόνον εκπρόσωποι της εταιρίας Χ, αλλά ενεργούσαν επίσης διαδοχικώς ως μοναδικός εταίρος της εν λόγω εταιρίας όταν διαπράχθηκαν οι απάτες, δεδομένου ότι ο μεν R.M. ήταν ο μοναδικός εταίρος και ο μοναδικός διαχειριστής της εταιρίας μεταξύ της 10ης Νοεμβρίου 2005 και της 18ης Δεκεμβρίου 2015, η δε E.M. επιτελούσε τους δύο αυτούς ρόλους από την τελευταία αυτή ημερομηνία μέχρι τη διαγραφή της εταιρίας Χ από το εμπορικό μητρώο. Ωστόσο ο R.M. εξακολούθησε να ενεργεί στο όνομα της εταιρίας βάσει εντολής που του ανέθεσε η E.M., ακόμη και μετά τη μεταβίβαση των εταιρικών του μεριδίων και την παραίτησή του από τη διαχείριση της εν λόγω εταιρίας. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι R.M. και E.M. ήταν σύζυγοι κατά το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η εταιρία Χ έλαβε τις επίμαχες ενισχύσεις, οπότε πρέπει να θεωρηθεί ότι οι R.M. και E.M. ήταν οι πραγματικοί δικαιούχοι της εταιρίας αυτής, της οποίας τη δραστηριότητα διηύθυναν και ήλεγχαν.
- 39 Επομένως, ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσον τα στοιχεία αυτά μπορούν να θεωρηθούν επαρκή για τον χαρακτηρισμό όχι μόνον της εταιρίας Χ, αλλά και των R.M. και E.M. ως δικαιούχων των επίμαχων ενισχύσεων. Σε καταφατική περίπτωση, δεν θα ήταν αναγκαίο να γίνει, συμπληρωματικώς, επίκληση του άρθρου 7 του κανονισμού 2988/95 για την ανάκτησή τους.
- 40 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Riigikohus (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, προκύπτει από το άρθρο 7 του [κανονισμού 2988/95], σε συνδυασμό με το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, και το άρθρο 54, παράγραφος 1, του [κανονισμού 1306/2013], καθώς και με το άρθρο 35, παράγραφος 6, του [κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014], νομική βάση με άμεσο αποτέλεσμα, προκειμένου να ζητηθεί η επιστροφή ληφθείσας με απάτη ενισχύσεως, χρηματοδοτηθείσας από το [ΕΓΤΑΑ], από τους εκπροσώπους του δικαιούχου νομικού προσώπου που υπέβαλαν εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία προκειμένου να ληφθεί η ενίσχυση δολίως;

- 2) Είναι δυνατόν –υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, κατά τις οποίες, ως επακόλουθο απάτης, ενίσχυση χρηματοδοτούμενη από το ΕΓΤΑΑ καθορίστηκε και καταβλήθηκε σε εταιρία περιορισμένης ευθύνης (εταιρία εσθονικού δικαίου)– οι εκπρόσωποι της δικαιούχου εταιρίας, οι οποίοι διέπραξαν την απάτη και, κατά τον χρόνο της δόλιας λήψης της ενισχύσεως, ήταν παράλληλα και πραγματικοί δικαιούχοι της εταιρίας, να θεωρηθούν επίσης ως δικαιούχοι κατά την έννοια του άρθρου 54, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013 και του άρθρου 35, παράγραφος 6, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 41 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στον εθνικό δικαστή χρήσιμη απάντηση η οποία να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα προδικαστικά ερωτήματα που του υποβάλλονται. Το γεγονός ότι, από τυπικής απόψεως, εθνικό δικαστήριο διατύπωσε προδικαστικό ερώτημα παραπέμποντας σε ορισμένες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που μπορούν να είναι χρήσιμα για να αποφανθεί επί της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ανεξαρτήτως του αν στα υποβληθέντα ερωτήματα γίνεται μνεία των στοιχείων αυτών. Συναφώς, αποτελεί έργο του Δικαστηρίου να συναγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που παρέχει το εθνικό δικαστήριο και, ιδίως, από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς (απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2023, Juan, C-164/22, EU:C:2023:684, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 42 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95, κάθε παρατυπία συνεπάγεται, κατά γενικό κανόνα και σε περίπτωση που μια ενίσχυση έχει καταβληθεί αχρεωστήτως, την υποχρέωση επιστροφής της. Το άρθρο 7 του κανονισμού αυτού προβλέπει ότι το εν λόγω διοικητικό μέτρο μπορεί να επιβάλλεται και στα πρόσωπα που έχουν συμπράξει στην πραγμάτωση της επίμαχης παρατυπίας καθώς και σε εκείνα που φέρουν την ευθύνη για την παρατυπία ή όφειλαν να αποτρέψουν τη διάπραξη της.
- 43 Εντούτοις, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο κανονισμός 2988/95 περιορίζεται στη θέσπιση γενικών κανόνων για τους ελέγχους και τις κυρώσεις προκειμένου να προστατευθούν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης. Η ανάκτηση πόρων που χρησιμοποιήθηκαν εσφαλμένα πρέπει να γίνει βάσει άλλων διατάξεων, ήτοι, ενδεχομένως, βάσει τομεακών διατάξεων (απόφαση της 26ης Μαΐου 2016, Județul Neamț και Județul Bacău, C-260/14 και C-261/14, EU:C:2016:360, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 44 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει επίσης ότι, όταν η ανάκτηση των ποσών που έχουν καταβληθεί αχρεωστήτως στο πλαίσιο προγράμματος στήριξης, εγκριθέντος και συγχρηματοδοτηθέντος από το ΕΓΤΑΑ για την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013, διενεργείται μετά τη λήξη της εν λόγω περιόδου προγραμματισμού, ήτοι μετά την 1η Ιανουαρίου 2014, η ανάκτηση αυτή πρέπει να στηρίζεται στις διατάξεις του κανονισμού 1306/2013 (απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2024, Askos Properties, C-656/22, EU:C:2024:56, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 45 Εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι επίμαχες ενισχύσεις χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΓΤΑΑ, η ανάκτηση τέτοιων ενισχύσεων πρέπει να στηριχθεί στο άρθρο 56 του ως άνω κανονισμού, καθόσον η διάταξη αυτή προβλέπει, όπως προκύπτει από τον τίτλο της, ειδικές διατάξεις για το ΕΓΤΑΑ.
- 46 Η εν λόγω διάταξη, η οποία προβλέπει ότι, όσον αφορά το ΕΓΤΑΑ, σε περίπτωση διαπίστωσης παρατυπίας ή αμέλειας στις πράξεις ή στα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, τα κράτη μέλη επιβάλλουν δημοσιονομικές προσαρμογές ακυρώνοντας το σύνολο ή μέρος της αντίστοιχης ενωσιακής χρηματοδότησης, πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό, αφενός, με το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού, το οποίο ορίζει, γενικώς, ότι, για κάθε αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό ως επακόλουθο παρατυπίας ή αμέλειας, τα κράτη μέλη ζητούν ανάκτηση από τον δικαιούχο, και, αφετέρου, με το άρθρο 35 παράγραφος 6, πρώτη περίοδος, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, το οποίο διευκρινίζει ότι η στήριξη ανακτάται εξ ολοκλήρου στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται ότι ο δικαιούχος δήλωσε ψευδή στοιχεία προκειμένου να λάβει την ενίσχυση.
- 47 Υπό τις συνθήκες αυτές, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 28 των προτάσεων του, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, ερμηνευόμενο αφενός σε συνδυασμό με το άρθρο 54 του κανονισμού αυτού καθώς και με το άρθρο 35, παράγραφος 6, πρώτη περίοδος, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, και αφετέρου υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του κανονισμού 2988/95, έχει την έννοια ότι η ανάκτηση ενισχύσεως η οποία χρηματοδοτήθηκε από το ΕΓΤΑΑ και εισπράχθηκε αχρεωστήτως κατόπιν απάτης μπορεί να επιχειρηθεί εις βάρος όχι μόνον του δικαιούχου της ενισχύσεως, αλλά και των προσώπων τα οποία, χωρίς να μπορούν να θεωρηθούν ως δικαιούχοι της ενισχύσεως, έχουν παράσχει εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία με σκοπό τη λήψη της.
- 48 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει κατ' αρχάς να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (απόφαση της 13ης Ιουλίου 2023, G GmbH, C-134/22, EU:C:2023:567, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 49 Όσον αφορά, πρώτον, το γράμμα των σχετικών διατάξεων του κανονισμού 1306/2013 και του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, επισημαίνεται ότι το γράμμα αυτό και μόνον δεν παρέχει τη δυνατότητα να καθοριστεί αν μπορεί να απαιτηθεί η ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως, κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, από άλλα πρόσωπα πλην των οικονομικών φορέων που διέπραξαν την επίμαχη παρατυπία.
- 50 Πράγματι, ενώ το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013 ορίζει ότι η ανάκτηση κάθε αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού πρέπει να ζητείται «από τον δικαιούχο», το άρθρο 56 του κανονισμού περιορίζεται στην αναφορά του προορισμού των ανακτηθέντων από τα κράτη μέλη ποσών, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζει τα πρόσωπα από τα οποία πρέπει να ανακτηθούν τα εν λόγω ποσά. Όσον αφορά το άρθρο 35, παράγραφος 6, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, μολονότι αναφέρεται στον «δικαιούχο» της ενισχύσεως, ούτε αυτό περιέχει τέτοιο προσδιορισμό.

- 51 Δεύτερον, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι εν λόγω κρίσιμες διατάξεις, υπενθυμίζεται, αφενός, ότι η αιτιολογική σκέψη 39 του κανονισμού 1306/2013 υπογραμμίζει την ανάγκη τα κράτη μέλη να προλαμβάνουν, να ανιχνεύουν και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά κάθε παρατυπία και ότι θα πρέπει, για τον σκοπό αυτόν, τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τον κανονισμό 2988/95. Εξ αυτού συνάγεται, όπως επισήμανε η Δανική Κυβέρνηση στις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι οι διατάξεις του κανονισμού 1306/2013 πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες του κανονισμού 2988/95.
- 52 Αφετέρου, στο μέτρο που το άρθρο 54, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 1306/2013 επιτρέπει στα κράτη μέλη να μη συνεχίσουν τη διαδικασία ανάκτησης αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως λόγω παρατυπίας όταν η ανάκτηση είναι αδύνατη λόγω αφερεγγυότητας του οφειλέτη «ή των προσώπων που φέρουν τη νομική ευθύνη για την παρατυπία», επισημαίνεται ότι η διάταξη αυτή θα στερούνταν πρακτικής αποτελεσματικότητας, όσον αφορά τα τελευταία αυτά πρόσωπα, αν δεν ήταν δυνατόν να επιδιωχθεί η ανάκτηση της οικείας ενισχύσεως και εις βάρος των προσώπων αυτών.
- 53 Τρίτον, όσον αφορά τους σκοπούς της επίμαχης ρυθμίσεως, επισημαίνεται ότι τα άρθρα 54 και 56 του κανονισμού 1306/2013, καθώς και το άρθρο 35, παράγραφος 6, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, καθόσον προβλέπουν υποχρέωση των κρατών μελών να προβαίνουν στην ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως λόγω παρατυπίας, εκτός αν συντρέχουν θεμιτοί λόγοι που δικαιολογούν τη μη ανάκτηση, επιδιώκουν τον σκοπό της προστασίας των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, όπως επιβεβαιώνεται από το άρθρο 58, παράγραφος 1, στοιχείο ε', του κανονισμού 1306/2013. Η δε δυνατότητα να επιχειρηθεί μια αχρεωστήτως καταβληθείσα ενίσχυση να ανακτηθεί όχι μόνον από τον δικαιούχο της, αλλά και, σύμφωνα με το άρθρο 7 του κανονισμού 2988/95, από τα «πρόσωπα που έχουν συμπράξει στην πραγμάτωση της παρατυπίας, καθώς και [από] εκείνα που φέρουν την ευθύνη για την παρατυπία ή όφειλαν να αποτρέψουν τη διάπραξή της» μπορεί προφανώς να συμβάλει στην επίτευξη του σκοπού αυτού, ιδίως όταν ο δικαιούχος είναι νομικό πρόσωπο το οποίο δεν υφίσταται πλέον ή δεν διαθέτει επαρκείς πόρους για να επιστρέψει την ενίσχυση. Η ερμηνεία αυτή δικαιολογείται, ειδικότερα, υπό το πρίσμα του σκοπού της αποτελεσματικότητας της καταπολεμήσεως της απάτης, που αναφέρεται στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 2988/95.
- 54 Επομένως, η ερμηνεία του άρθρου 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, σε συνδυασμό με το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, με το άρθρο 35, παράγραφος 6, πρώτη περίοδος, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, και υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του κανονισμού 2988/95, λαμβανομένου επίσης υπόψη του σκοπού της ρυθμίσεως της οποίας η ερμηνευόμενη διάταξη αποτελεί μέρος, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, κατά το εν λόγω άρθρο, η ανάκτηση ενισχύσεως που χρηματοδοτήθηκε από το ΕΓΤΑΑ και καταβλήθηκε αχρεωστήτως κατόπιν απάτης επιτρέπεται να επιχειρηθεί εις βάρος όχι μόνον του δικαιούχου της ενισχύσεως, αλλά και των προσώπων τα οποία, χωρίς να μπορούν να θεωρηθούν ως δικαιούχοι της ενισχύσεως, έχουν παράσχει εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία με σκοπό τη λήψη της.
- 55 Εντούτοις, πρέπει να εξακριβωθεί αν η ερμηνεία αυτή συνάδει προς την αρχή της ασφάλειας δικαίου, δεδομένου ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ανάκτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο σύμφωνα με την αρχή αυτή, η οποία επιτάσσει η εκάστοτε κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης να παρέχει στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να γνωρίζουν με ακρίβεια την έκταση των υποχρεώσεων που η εν λόγω ρύθμιση τους επιβάλλει (πρβλ. απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, *Somvaio*, C-599/13, EU:C:2014:2462, σκέψεις 50 και 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 56 Συναφώς, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, στο πλαίσιο της ΚΓΠ, οσάκις ο νομοθέτης της Ένωσης θέτει προϋποθέσεις επιλεξιμότητας για τη χορήγηση ενισχύσεως, ο αποκλεισμός που συνεπάγεται η μη τήρηση μιας από τις εν λόγω προϋποθέσεις δεν συνιστά κύρωση αλλά απλή συνέπεια της μη τήρησης των προβλεπομένων από τον νόμο προϋποθέσεων (απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2012, *FranceAgriMer*, C-670/11, EU:C:2012:807, σκέψη 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 57 Συνακόλουθα, η υποχρέωση επιστροφής οφέλους το οποίο αποκτήθηκε αδικαιολογήτως μέσω παράνομης πρακτικής δεν παραβιάζει την αρχή της νομιμότητας. Πράγματι, η διαπίστωση ότι οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την προσπόριση του οφέλους το οποίο απορρέει από το δίκαιο της Ένωσης δημιουργήθηκαν τεχνηέντως επάγεται ότι το όφελος χαρακτηρίζεται ως κτηθέν χωρίς νόμιμη αιτία, οπότε και δικαιολογεί την υποχρέωση αποδόσεώς του (πρβλ. απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2012, *FranceAgriMer*, C-670/11, EU:C:2012:807, σκέψεις 63 έως 65 και 67 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 58 Συναφώς, το άρθρο 4, παράγραφος 4, του κανονισμού 2988/95 ορίζει ρητώς ότι τα μέτρα που προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού, συμπεριλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της υποχρέωσης επιστροφής της αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως, δεν θεωρούνται κυρώσεις.
- 59 Όσον αφορά δε τα πρόσωπα, πλην του δικαιούχου, στα οποία αναφέρεται το άρθρο 7 του κανονισμού 2988/95, η υποχρέωση επιστροφής της επίμαχης ενισχύσεως συνιστά χωριστή υποχρέωση, η οποία προστίθεται στην υποχρέωση επιστροφής που υπέχει ο δικαιούχος.
- 60 Στο πλαίσιο αυτό, διαπιστώνεται ότι η επίμαχη εν προκειμένω ρύθμιση είναι αρκούντως σαφής όσον αφορά την ύπαρξη υποχρέωσης επιστροφής της ενισχύσεως για τα πρόσωπα τα οποία, χωρίς να είναι δικαιούχοι ενισχύσεως που χρηματοδοτήθηκε από το ΕΓΤΑΑ, έχουν παράσχει εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία με σκοπό τη λήψη της, ιδίως στην περίπτωση που ο δικαιούχος της οικείας ενισχύσεως ή ο τυχόν κατά νόμον διάδοχός του δεν είναι σε θέση να επιστρέψει το επίμαχο ποσό.
- 61 Πράγματι, μολονότι το άρθρο 56 του κανονισμού 1306/2013 δεν προβλέπει ρητώς μια τέτοια υποχρέωση, το άρθρο αυτό πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 39 του κανονισμού, η οποία αναφέρει σαφώς ότι τα κράτη μέλη προλαμβάνουν, ανιχνεύουν και αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά κάθε παρατυπία που διαπράττεται από τους δικαιούχους και ότι, για τον σκοπό αυτόν, εφαρμόζεται ο κανονισμός 2988/95. Επιπλέον, το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', του κανονισμού αυτού παραπέμπει ρητώς στον κανονισμό 2988/95 όσον αφορά τον ορισμό της «παρατυπίας». Δυνάμει δε του άρθρου 7 του κανονισμού 2988/95, όπως προκύπτει από τη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, η επιστροφή της ενισχύσεως μπορεί επίσης να επιβαρύνει τα πρόσωπα που έχουν συμπράξει στην πραγμάτωση της επίμαχης παρατυπίας.
- 62 Επομένως, πρόσωπα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, τα οποία, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί συναφώς το αιτούν δικαστήριο, έχουν παράσχει εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία προκειμένου να ληφθεί ενίσχυση χρηματοδοτούμενη από το ΕΓΤΑΑ, πρέπει να αναμένουν ότι είναι δυνατόν να τους ζητηθεί η επιστροφή της. Κατά συνέπεια, το να ζητηθεί από τα πρόσωπα αυτά να επιστρέψουν μια τέτοια αχρεωστήτως καταβληθείσα ενίσχυση δεν παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

- 63 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, ερμηνευόμενο, αφενός, σε συνδυασμό με το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού καθώς και με το άρθρο 35, παράγραφος 6, πρώτη περίοδος, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, και, αφετέρου, υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του κανονισμού 2988/95, έχει την έννοια ότι η ανάκτηση ενισχύσεως που χρηματοδοτήθηκε από το ΕΓΤΑΑ και εισπράχθηκε αχρεωστήτως κατόπιν απάτης μπορεί να επιχειρηθεί εις βάρος όχι μόνον του δικαιούχου της ενισχύσεως, αλλά και των προσώπων τα οποία, χωρίς να μπορούν να θεωρηθούν ως δικαιούχοι της ενισχύσεως, έχουν παράσχει εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία με σκοπό τη λήψη της.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

- 64 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013 και το άρθρο 35, παράγραφος 6, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014 έχουν την έννοια ότι, όταν νομικό πρόσωπο έλαβε γεωργική ενίσχυση κατόπιν απάτης καταλογιστέας στους εκπροσώπους του, οι εκπρόσωποί του μπορούν, στο μέτρο που, στην πράξη, οι ίδιοι είναι εκείνοι που προσπορίζονται τα παραγόμενα από το νομικό πρόσωπο κέρδη, να θεωρηθούν ως «δικαιούχοι» της εν λόγω ενίσχυσης, κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων.
- 65 Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 2, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, σημείο 1, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, που συμπληρώνει τον κανονισμό 1306/2013, ως «δικαιούχος» νοείται ο γεωργός όπως ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1307/2013, ο δικαιούχος που υπέχει υποχρεώσεις πολλαπλής συμμόρφωσης κατά την έννοια του άρθρου 92 του κανονισμού 1306/2013 και/ή ο δικαιούχος που λαμβάνει στήριξη αγροτικής ανάπτυξης σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 10, του κανονισμού 1303/2013.
- 66 Επιβάλλεται η διαπίστωση, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, ότι οι R.M. και E.M., ως εκπρόσωποι της εταιρίας X που έλαβε την επίμαχη ενίσχυση, δεν εμπίπτουν σε καμία από τις τρεις αυτές κατηγορίες προσώπων.
- 67 Μολονότι, βεβαίως, όπως προκύπτει από την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, η ανάκτηση ενισχύσεως η οποία χρηματοδοτήθηκε από το ΕΓΤΑΑ και η οποία εισπράχθηκε αχρεωστήτως από νομικό πρόσωπο κατόπιν απάτης καταλογιστέας στους εκπροσώπους του μπορεί επίσης να επιχειρηθεί εις βάρος των εκπροσώπων του, εντούτοις, εξ αυτού δεν μπορεί να συναχθεί ότι οι εν λόγω εκπρόσωποι μπορούν να χαρακτηριστούν ως «δικαιούχοι», κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, σημείο 1, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014, όταν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπει προς τούτο η διάταξη αυτή. Αντιθέτως, όπως προκύπτει ιδίως από τη σκέψη 62 της παρούσας αποφάσεως, οι εν λόγω εκπρόσωποι μπορούν να υποχρεωθούν να επιστρέψουν μια τέτοια ενίσχυση, ακόμη και όταν ενήργησαν στο όνομα του νομικού προσώπου χωρίς να έχουν την ιδιότητα του «δικαιούχου».
- 68 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 35, παράγραφος 6, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που νομικό πρόσωπο έλαβε γεωργική ενίσχυση κατόπιν απάτης καταλογιστέας στους εκπροσώπους του, οι εκπρόσωποί του δεν μπορούν παρά ταύτα να θεωρηθούν ως «δικαιούχοι» της ενίσχυσης, κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης, ερμηνευόμενης σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, σημείο 1, του

κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού, αν δεν εμπίπτουν σε καμία από τις τρεις κατηγορίες προσώπων στις οποίες αναφέρεται η τελευταία αυτή διάταξη, τούτο δε ακόμη και αν, στην πράξη, οι εκπρόσωποι είναι εκείνοι που προσπορίζονται τα παραγόμενα από το νομικό πρόσωπο κέρδη.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 69 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου, ερμηνευόμενο, αφενός, σε συνδυασμό με το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού καθώς και με το άρθρο 35, παράγραφος 6, πρώτη περίοδος, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 640/2014 της Επιτροπής, της 11ης Μαρτίου 2014, για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου και τους όρους απόρριψης ή ανάκτησης πληρωμών καθώς και τις διοικητικές κυρώσεις που εφαρμόζονται στις άμεσες ενισχύσεις, τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης και την πολλαπλή συμμόρφωση, και, αφετέρου, υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1995, σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,

έχει την έννοια ότι:

η ανάκτηση ενισχύσεως που χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και εισπράχθηκε αχρεωστήτως κατόπιν απάτης μπορεί να επιχειρηθεί εις βάρος όχι μόνον του δικαιούχου της ενισχύσεως, αλλά και των προσώπων τα οποία, χωρίς να μπορούν να θεωρηθούν ως δικαιούχοι της ενισχύσεως, έχουν παράσχει εκ προθέσεως ψευδή στοιχεία με σκοπό τη λήψη της.

- 2) Το άρθρο 35, παράγραφος 6, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 640/2014

έχει την έννοια ότι:

σε περίπτωση που νομικό πρόσωπο έλαβε γεωργική ενίσχυση κατόπιν απάτης καταλογιστέας στους εκπροσώπους του, οι εκπρόσωποί του δεν μπορούν παρά ταύτα να θεωρηθούν ως «δικαιούχοι» της ενίσχυσης, κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης, ερμηνευόμενης σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, σημείο 1, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού, αν δεν εμπίπτουν σε καμία από τις τρεις κατηγορίες προσώπων στις οποίες αναφέρεται η τελευταία αυτή διάταξη, τούτο δε

ακόμη και αν, στην πράξη, οι εκπρόσωποι είναι εκείνοι που προσπορίζονται τα παραγόμενα από το νομικό πρόσωπο κέρδη.

(υπογραφές)